

DOGLĘBNIIE I CIEKAWIE O NOWYCH BUŁGARSKICH FEMINATYWACH

PETAR SOTIROV

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

IN-DEPTH AND INTERESTING: ON NEW BULGARIAN FEMINATIVES. A review of: Sumrova, Vanina. *New Feminities in Bulgarian*. Sofia: Prof. Marin Drinov – BAS, 2018, 196 pp. ISBN 978-954-322-952-9 [in Bulgarian: Сумрова, Ванина. *Новите феминални названия в българския език*. София: БАН – Проф. Марин Дринов, 2018].

Keywords: feminities, terms denoting women, Bulgarian language, Vanina Sumrova

W okresie po 1989 roku neologizmy stały się jednym z wiodących tematów dla leksykologii i leksykografii bułgarskiej. Świadczy o tym fakt, że na rynku wydawniczym ostatnio pojawiły się liczne publikacje.¹ Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje książka autorstwa Vaniny Sumrowej pt. *Nowe nazwy feminatywne w języku bułgarskim* [Сумрова, Ванина. *Новите феминални названия в българския език*. София: Издателство на БАН Проф. Марин Дринов, 2018, 196 с.].

Prezentowana monografia jest wynikiem wieloletnich dociekań autorki² i dowodzi jej doskonałego przygotowania teoretycznego i metodologicznego oraz dojrzałości naukowej. Należy podkreślić, że tekst książki, który obejmuje wstęp, sześć rozdziałów, zakończenie, bibliografię, dwa aneksy i streszczenie w języku angielskim, stanowi nie tylko przedstawienie faktów, ale również zawiera ciekawy i kompetentny komentarz autorski, który w wielu miejscach prowokuje do refleksji i stwarza warunki do dyskusji.

W części wstępnej książki (s. 7–24), gdzie oczywiście przedstawione są obiekt, cele i metodologia badawcza, znalazł się również interesujący rozdział pt. *Przyczyny wzbogacenia się leksykalno-semantycznej grupy feminatywów w języku bułgarskim po roku 1989*, w którym w sposób bardzo klarowny zaprezentowano autorskie pojmowanie istoty badanej problematyki. Tutaj Vanina Sumrova wyraziła swoje przekonanie, że podjęta tematyka

1 Zob. np. RNDBE 2010; Kolkovska 2012, 2013; Blagoeva 2016; Kolkovska & Blagoeva 2016; Kostova 2018 i in.

2 Zob. niektóre z poprzednich publikacji autorki, np.: Sumrova 1999, 2011, 2017.

przekracza granice czystego językoznawstwa i wkracza na terytorium dyscyplin takich jak socjolingwistyka, lingwistyka kognitywna czy lingwistyka kulturowa. W tym fragmencie tekstu autorka szczegółowo omówiła czynniki (językowe i pozajęzykowe), które oddziałują na proces kreowania bułgarskiego systemu żeńskich nazw osobowych. Obok dosyć oczywistych czynników, na przykład wzmocnienia roli kobiet w życiu społecznym, na uwagę zasługują niektóre oryginalne spostrzeżenia autorki na temat przyczyn aktywnego powstawania badanych nazw. Wymieniono wśród nich na przykład: słowotwórczy potencjał języka bułgarskiego, narodowy paradygmat rodzajowy, który odgrywa rolę swoistego etalonu¹, zmiany w myśleniu i w postrzeganiu świata itd.

W kolejnych rozdziałach omawianej monografii przeprowadzona jest wieloaspektowa i kompleksowa analiza materiału empirycznego, która dotyczy struktury, semantyki, funkcji i innych osobliwości badanych jednostek.

Rozdział pierwszy pt. *Techniki nominacji* (s. 25–65) poświęcony jest technikom nominacji, za pomocą których powstają nowe feminatywy w języku bułgarskim: *słowotwórstwu, nominacji wtórnej (derywacji semantycznej)* i *zapożyczaniu*. W centrum uwagi znalazło się tutaj słowotwórstwo, które ma największą rolę w generowaniu nowych nazw żeńskich. W związku z tym szczegółowo omówiono podstawowe mechanizmy słowotwórcze, jakimi są derywacja, kompozycja i uniwerbizacja. Autorka zauważyła, że w ramach derywacji przewagę ma sufiksacja, a na podstawie bogatego materiału ilustracyjnego wyodrębniono konkretne formanty biorące najczęściej udział w powstawaniu nowych feminatywów. Bardzo ciekawe są tutaj przykłady pojawienia się nazw żeńskich jako korelatów nazw odnoszących się semantycznie tylko do osób płci męskiej: *biznesmenka < biznesmen, donżuanka < donżuan, gejka < gej, pedałka < pedał*, zaistnienia nowych feminatywów od innych feminatywów, na przykład: *miska < mis, bizneswomenka < buzneswomen*, czy nowych nazw żeńskich motywowanych nazwami nieosobowymi, na przykład: *adrenalinka < adrenalina, perhydrolka < perhydrol* i in. (s. 31).

Charakterystycznie dla całego tekstu monografii jest to, że wszędzie widoczne są poglądy autorki na zaistniałe w obrębie językoznawstwa kwestie dyskusyjne. Na przykład w rozdziale pierwszym w sposób wyrazisty wybrzmiewa opinia autorki na temat *kompozycji* jako mechanizmu słowotwórczego. W swoich badaniach Vanina Sumrova ustaliła tylko dwa przykłady *prawdziwej* kompozycji, natomiast zaprezentowała liczne poświadczeń nazw z elementem typu: *top-, eks-, super-, eko-, euro-, narko-, pseudo-, anti-, pres-* i in.

1 Jako dowód obecności i konieczności stosowania tego typu paradygmatu rodzajowego autorka przytacza przykłady z języka dzieci lub dla dzieci, gdzie odnotowane są przypadki nazw żeńskich jako korelatów nazw męskich rodzaju: *delfin – delfinka, troll – trollka, elf – elfka* i in. (s. 11).

Istotne jest, że w tym miejscu włączyła się aktywnie w obecnie prowadzoną dyskusję naukową na temat istoty sposobu nominacji za pomocą składników wymienionego typu – czy jest to derywacją, kompozycją czy stanowi zjawisko graniczne. Przyjmując termin *prefiksoid* dla powyższych form, autorka wyraziła stanowisko, że jednostki omawianego typu (np. *topmodel*, *eksprezydent*, *supereuropejka* itd.) stanowią swoistego typu *composita* (s. 41). W opracowaniu zostały zaprezentowane szczegółowo i na podstawie licznych przykładów również inne mechanizmy słowotwórcze, przy czym szczególną uwagę zwrócono na cechy charakterystyczne dla języka bułgarskiego.

Rozdział pierwszy zamyka prezentacja innych podstawowych technik generowania feminatywów – *nominacji wtórnej* i *zapożyczania*. Ze względu na fakt, że te dwie techniki są stosunkowo mniej stosowane poświęcone im fragmenty są krótsze. Jednak tutaj również spotykamy się z bardzo ciekawymi przykładami nazw o dodatkowych przenośnych znaczeniach, na przykład: *miska*, *playmetka*, *kompanionka*, *prima* lub z przykładami zapożyczeń z języka angielskiego, na przykład: *girla*, *hostessa*, *babysitterka*. W stosunku do zapożyczeń, bardzo trafna jest obserwacja, że nazwy te nie mają męskoosobowego odpowiednika.

Kolejny rozdział pt. *Klasyfikacje* (s. 66–80) poświęcony jest klasyfikacji nowych żeńskich nazw osobowych. Rozdział ten ma znaczenie dla usystematyzowania wiedzy i pozwala na rozpatrywanie materiału źródłowego z różnego punktu widzenia. Większą uwagę zwrócono w nim na klasyfikację semantyczną i stylistyczną, a także na grupowanie badanych leksemów pod kątem ich zgodności z oficjalnymi normami językowymi oraz ze względu na ich chronologię. Z przeprowadzonej klasyfikacji wynikają intrygujące wnioski, na przykład dowiadujemy się, że najwięcej nowych feminatywów funkcjonuje w dziedzinach polityki i sportu, a także medycyny, sztuki, wojskowości, ekonomii i techniki. Interesujący jest także fakt, że większość badanych jednostek jest stylistycznie nacechowana, a w ramach analizy omówiono zarówno genezę obecnego stanu, jak i prognozę odnośnie tendencji rozwojowych w badanym zakresie.

Rozdział trzeci pt. *Maskulinizacja rzeczowników* (s. 81–124), jak wskazuje jego tytuł, posiada charakter socjokulturowy. Badane w nim jednostki poddano analizie z punktu widzenia tzw. *androcentryzmu*. Należy przyznać, że decyzja autorki była słuszna, ponieważ nie jest możliwe prawidłowe wyjaśnienie przyczyn pojawiania się i funkcjonowania badanych jednostek bez uwzględnienia kontekstu historyczno-społecznego i kulturowego, w tym pomijając obecny w języku androcentryzm i wyrażającą go na poziomie języka maskulinizację. Z tego powodu wydaje się logicznie, że problematyce tej poświęcony został obszerny komentarz, w ramach którego naświetlono rozmaite teoretyczne aspekty, również przedstawiono i omówiono dane z badań ankietowych na temat maskulinizacji w języku. Na początku tegoż rozdziału autorka zwróciła uwagę na pewną istotną kontrowersję

językową, mianowicie: w języku bułgarskim istnieje możliwość utworzenia rzeczownika określającego kobietę od każdego rzeczownika męskoosobowego, jednak ta możliwość nie jest realizowana. W tym samym czasie trwale obserwowana jest tendencja maskulinizacji rzeczowników (s. 81). Dalej autorka przytoczyła 11 przyczyn istniejącego stanu rzeczy, wśród nich przyczyny zarówno o charakterze *stricte* językowym, jak i pozajęzykowym, wśród nich: przeniesienie obcych modeli językowych, relewantność komunikatywna nazwy, ograniczenia o charakterze semantycznym, konserwatyzm i nawyk językowy, prestiż referenta oraz przyczyny o charakterze fonetycznym, słotwórczym, formalnym i stylistycznym. Niezwykle ciekawa w tym rozdziale jest informacja o opinii samych kobiet na temat samookreślenia się. Okazuje się, że dane te świadczą o preferowaniu przez kobiety nazw męskoosobowych jako *bardziej prestiżowych* (s. 102). Z całą pewnością inne kwestie w tejże części książki również zwrócą uwagę czytelnika, na przykład kwestia trudności i dyskomfortu językowego, które powoduje maskulinizacja, kwestia nastawienia społeczeństwa wobec maskulinizacji oraz kwestia równości płci na tle tego zjawiska.

Rozdział czwarty pt. *Osobliwości neofeminywów* (s. 125–136) traktuje o niektórych cechach o charakterze paradygmatycznym, np. o synonimii, homonimii, antonimii i paronimii, a także o innych osobliwościach gramatycznych i semantycznych. W kolejnym rozdziale, pt. *Nowe feminywy w aspekcie lingwokulturowym* (s. 125–136), omawiane jednostki pokazano jako odzwierciedlenie nowej roli kobiety we współczesnym społeczeństwie oraz jako językowy wyznacznik społecznego stereotypu kobiety. Autorka przedstawiła tutaj, z jednej strony, najbardziej charakterystyczne cechy zachowań współczesnej kobiety, z drugiej strony, pokazała stosunek nosicieli języka wobec tych samych zachowań. W związku z tym jako fakt naturalny, według autorki, należy traktować dużą ilość nowych nazw osobowych określających kobiety za pomocą (pseudo) sufiksów typu *-manka* i *-choliczka*, oraz występowanie wielu nazw związanych z seksualnością, wyglądem, cechami osobowości i in.

Krótki, ale niezbędny okazał się również ostatni, szósty rozdział pt. *Aspekty leksykograficznej reprezentacji feminywów* (s. 144–148). Zwrócono tutaj uwagę na niektóre trudności, które sprawiają badane jednostki w procesie opracowywania słowników, na przykład przy określeniu ich cech stylistycznych. Mając na uwadze fakt, że autorka jest pracownikiem Sekcji Leksykologii i Leksykografii Instytutu Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk i sama uczestniczy w przygotowywaniu wielu opracowań leksykograficznych, zaproponowana w tymże rozdziale analiza bez wątpienia jest niezwykle pogłębiona i kompletna, a podaną informację z pełnym przekonaniem możemy uznać za całkowicie wiarygodną.

Tekst książki zamyka część podsumowująca (s. 149–152), w której w sposób zwarty jeszcze raz zaprezentowano najważniejsze obserwacje oraz wynikające z nich wnioski.

Autorka odważyła się również na sformułowanie prognozy dotyczącej przyszłości badanych jednostek i w jej ramach wyraziła opinię, że będą one rozszerzać swój udział w komunikacji społecznej. Podstawą tej prognozy jest fakt, że nowe feminatywy, według autorki, zapełniają pewne *niezajęte komórki* jednego z produktywnych modeli słowotwórczych języka bułgarskiego (s. 152). Nie ulega wątpliwości, że prognoza ta, jak i cały tekst proponowanej czytelnikowi książki, sprowokuje zarówno specjalistów, jak i szerokie grono czytelników do własnych refleksji i samodzielnej oceny omawianej tutaj problematyki.

REFERENCES

- Blagoeva 2016:** Blagoeva, Diana. "Derivational Innovations in Bulgarian and Polish (Neologisms Formed by Blending)." In Nedkova, E. & Pometkova, Y., eds. *The Bulgarian Language and Us*: 86–96. Ruse: Angel Kanchev University Press, 2016. [In Bulgarian: Благоева, Диана. „Словообразователни иновации в българския и полския език (неологизми, образувани чрез блендинг).“ В: Недкова, Е. & Пометкова, Я., съст. *Българският език и ние. Сборник статии в чест на 65 – годишнината на доц. д-р Русу Русев*: 86–96. Русе: УИ Ангел Кънчев, 2016.]
- Kolkovska 2012:** Kolkovska, Siya. "New Methaphorical Meanings of Nouns in the Bulgarian Language." *Balgarski ezik*, no 59 (4 / 2012): 17–28. [In Bulgarian: Колковска, Сия. „Нови метафорични и метонимични значения в българския език, възникнали при съществителните имена.“ *Български език*, no 59 (4 / 2012): 17–28.]
- Kolkovska 2013:** Kolkovska, Siya. "New Methaphorical Meanings of Adjectives and Verbs in the Bulgarian Language." In Blagoeva, D. & Kolkovska, S. & Lishkova, M., eds. *Problems of Neology in the Slavic Languages*: 185–207. Sofia: BAS, 2013. [In Bulgarian: Колковска, Сия. „Нови метафорични значения в българския език, възникнали при прилагателни имена и глаголи.“ В: Благоева, Д. & Колковска, С. & Лишкова, М., съст. *Проблеми на неологията в славянските езици*: 185–207. София: БАН – Проф. Марин Дринов, 2013.]
- Kolkovska & Blagoeva 2016:** Kolkovska, Siya & Blagoeva, Diana. "Variability of New Lexis in Bulgarian and Polish." *Reports of the Institute of Bulgarian Language*, no 29 (2016): 167–195. [Колковска, Сия & Благоева, Диана. „Вариантност при новата лексика в българския и полския език.“ *Известия на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“*, no 29 (2016): 167–195.]
- Kostova 2018:** Kostova, Nadezhda. *Verbal Neologisms in the Bulgarian Language*. Sofia: Avangard Prima, 2018. [In Bulgarian: Костова, Надежда. *Глаголните неологизми в българския език*. София: Авангард Прима, 2018.]
- RNDBE 2010:** Pernishka, Emiliya & Blagoeva, Diana & Kolkovska, Siya. *Dictionary of New Words in Bulgarian*. Sofia: Nauka i izkustvo, 2010. [In Bulgarian: Пернишка, Емилия & Благоева, Диана & Колковска, Сия. *Речник на новите думи в българския език*. София: Наука и изкуство, 2016.]
- Sumrova 1999:** Sumrova, Vanina. "Dynamics of Feminine Nouns for Persons in the Modern Bulgarian Standard Language." In *Problems of Sociolinguistics*. Vol. 6. *Language and modernity*: 95–99. Sofia: INSOLISO, 1999. [In Bulgarian: Сумрова, Ванина. „Динамика на съществителни

имена от женски род за лица в съвременния български книжовен език.“ В: *Проблеми на социолингвистиката*. Т. 6. *Езикът и съвременността*: 95–99. София: Международно социолингвистическо дружество, 1999.]

Sumrova 2011: Sumrova, Vanina. “Dynamics in Naming Women in the Modern Bulgarian Standard Language during the Last Decade of the XX Century.” In Sumrova, V. & Bozhililova, M. & Kolkovska, S. & Kostova, N. *Lexicology Studies*: 99–170. Sofia: BAS, 2011. [In Bulgarian: Сумрова, Ванина. „Динамика при назоваването на лица жени в съвременния български книжовен език през последното десетилетие на XX век.“ В: Сумрова, В. & Божилова, М. & Колковска, С. & Костова, Н. *Студии по лексикология*: 99–170. София: БАН, 2011.]

Sumrova 2017: Sumrova, Vanina. “On the Bulgarian Lexicographic Interpretation of the Feminatives.” In Niseva, B. & Skwarska, K. & Blazek, D., eds. *Modern Slavic Lexicography*: 159–170. Prague: Slavic Institute of the CAS, 2017. [In Bulgarian: Сумрова, Ванина. „За българската лексикографска интерпретация на феминативите.“ В: Niševa, B. & Skwarska, K. & Blažek, D., eds. *Moderní slovanská lexikografie*: 159–170. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2017.]